

Vysoké učení technické v Brně

Fakulta architektury

Poříčí 273/5, 63900 Brno 39

Zadání diplomové práce

Číslo diplomové práce:	FA-DIP0066/2011	Akademický rok:	2011/12
Ústav:	Ústav navrhování V.		
Student(ka):	Bc. David Švanda		
Studijní program:	Architektura a urbanismus (N3501)		
Studijní obor:	Architektura (3501T002)		
Vedoucí diplomové práce:	doc. Ing. arch. Karel Havliš		
Konzultanti diplomové práce:			

Název diplomové práce:

Znojmo – Loucký klášter

Zadání diplomové práce:

Urbanistická a architektonická studie areálu bývalého premonstrátského kláštera v Louce u Znojma. Cílem návrhu je udržitelná revitalizace rozsáhlého komplexu velké historické hodnoty ve vazbě na národní park Podyjí a město Znojmo.

Urbanistická část studie se bude zabývat aktuálním prostorovým začleněním do území a úpravami okolí kláštera.

Architektonická část studie se bude zabývat přestavbou důstojnického pavilonu na rekreační centrum s hotelem, dostavbou starého konventu, adaptací barokní budovy s dostavbou severního křídla nového konventu pro kulturní a vzdělávací účely středoevropského významu.

Seznam odborné literatury:

Vlastimil Janků a kol.: Historie Znojma v obrazech
Sborník Státního archivu Znojmo 2008

Rozsah grafických prací:

Urbanisticko-architektonická studie bude dokumentována:

Analytická část:

- Schémata širších vztahů v rámci města a jeho okolí
- Aktuální analýzy řešeného území doplněné o fotodokumentaci stávajícího stavu
- Teoretická východiska návrhu, názorná schémata a grafy
- Textová část se závěry pro zvolený prostorový koncept
- Referenční příklady

Návrhová část:

- Průvodní zpráva s popisem navrženého urbanistického a architektonického řešení
- Výkres širších vztahů (schematický)
- Schémata principu dopravního a provozního řešení
- Výkres situace řešeného území 1:1000 / 1:500
- Dílčí situace s řešením parteru a povrchů 1:500 / 1:200
- Standardní výkresy půdorysů, pohledů a řezů 1:200 / 1:100
- Prostorové vyjádření návrhu, perspektivní pohledy, zákresy do fotografií
- Případné fotografie fyzického modelu

Forma a způsob výsledného zpracování:

- Přehledná brožura formátu A3 obsahující soubor výkresů a textů
- 1 a více panelů (70x100 cm) představující hlavní myšlenky návrhu
- Archivní CD obsahující všechny výstupy v tiskové kvalitě ve formátu pdf a digitální prezentaci projektu.

Rozsah průvodní zprávy minimálně 10 stran A4

Seznam odborné literatury:

Termín zadání diplomové práce: 20.2.2012

Termín odevzdání diplomové práce: 11.5.2012

Diplomová práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce; současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a diplomová práce v elektronické podobě.

Bc. David Švanda
Student(ka)

doc. Ing. arch. Karel Havliš
Vedoucí práce

doc. Ing. arch. Karel Havliš
Vedoucí ústavu

V Brně, dne 20.2.2012

doc. Ing. Josef Chybík, CSc.
Děkan

ÚVOD

Obsahem této práce je návrh rekonstrukce a dostavby louckého kláštera ve Znojmě.

ZNOJMO

Znojmo je druhé největší město Jihomoravského kraje ležící 55 kilometrů jihozápadně od Brna. Nachází se na svahu nad řekou Dyjí v blízkosti hranic s Rakouskem. Katastrální území města se rozkládá na ploše 65, 93 km² a podle posledního sčítání lidu má 34 097 obyvatel.

Znojmo bylo významným strategickým bodem na trase z Prahy do Vídně, v první polovině 13. století bylo jako první na Moravě povýšeno na královské město, což dále posílilo jeho význam a vliv. Od 12. století ve městě a jeho okolí vznikají kláštery jako centra vzdělanosti, velkého rozkvětu dosáhlo Znojmo ve 13. a 14. století, kdy byl již zaveden vodovod, byly zde dlážděné ulice a dva špitály. Bylo zde silné zastoupení německy mluvícího obyvatelstva, které bylo oslabeno po první světové válce, s odsunem Němců z pohraničí v roce 1945 německá populace ze Znojma téměř zmizela a město v následujících letech ztratilo většinu svého politického a kulturního významu, který znovu roste teprve v posledních letech.

V současnosti je město díky své hraniční poloze oblíbeným turistickým cílem pro návštěvníky z Čech i Rakouska. Nachází se zde řada kulturních památek, z nichž nejvýznamnější je románská rotunda svaté Kateřiny postavená již v 11. století, jejíž interiér je vyzdoben unikátní nástěnnou malbou z roku 1134.

V blízkosti rotundy na skalním ostrohu nad řekou Dyjí stojí další významná památka a výrazný orientační bod - Znojemský hrad, zvaný též Deblínský zámek, na návrší naproti rotundě se pak nachází kostel svatého Mikuláše a ojedinělá dvoupatrová kaple svatého Václava, které uvozují výhled do údolí Dyje při pohledu od rotundy. Kromě množství památek je ale Znojmo cílem návštěvníků i díky dlouholeté vinařské a ovocnářské tradici. Znojemského vinobraní se každoročně účastní na 80 tisíc návštěvníků a znojemské okurky se staly pojmem i v zahraničí. Široké okolí města nabízí i síť pěších tras a cyklostezek navazujících na stezky v sousedním Rakousku a z velké části probíhají působivou krajinou národního parku Podyjí založeného roku 1991, na nějž na rakouské straně navazuje Národní park Thayatal.

VZTAH MĚSTA ZNOJMA A LOUCKÉHO KLÁŠTERA

Loucký klášter se nachází přibližně 1,5 kilometru jižně od centra města Znojma a jeho stavební vývoj je tedy - a vždy byl - oddělený od vývoje jádra města. Až donedávna byl zcela obklopen zelení, jež v době největšího rozkvětu kláštera patřila ke klášterním zahradám, dnes se na severní straně proměnila ve veřejnou parkovou zeleň a na straně jižní zmizela docela - po zrušení kláštera zde vznikla vojenská kasárna a dnes se zde nachází městská plovárna realizovaná v letech 2002 až 2004.

Klášter je v přímém kontaktu s řekou Dyjí, jeden z jeho stavebních celků - tzv. důstojnický pavilon - dokonce svým jihozápadním rohem překlenuje mlýnský náhon vyvedený z řeky.

Komplex stojí poněkud stranou všech hlavních tahů vedoucích z města i do města, ale díky své velikosti dominuje panoramatu jižní části města a je obzvláště výrazný při příjezdu z jihu.

Ač stojí klášter zcela mimo město a nemá prakticky vliv na jeho stavební vývoj, z hlediska vnímání okolní krajiny je jejím významnou součástí a až do roku 1871 byl dominantním prvkem v obrazu údolí Dyje. Roku 1871 byl uveden do provozu viadukt překlenující údolí a vznikla tak nová dominanta, která cloní výhled do údolí v obou směrech, od města i od kláštera.

Hlavním dopravním napojením kláštera je ulice Loucká vedoucí ke klášteru ze severu, prochází průjezdem v objektu prelatury a směřuje dále na jih k obci Sedlešovice. Hlavní silniční tah vedoucí ve směru Praha-Vídeň prochází Znojmem v blízkosti kláštera a východní křídlo barokního konventu je ze silnice nepřehlédnutelné. Kolem západní části kláštera probíhá jedna z tras sítě městských cyklostezek, která směřuje ze severu po břehu řeky, probíhá přes mlýnský náhon, za důstojnickým pavilonem se napojuje na silnici vedoucí ze Znojma a podél ní pak pokračuje na jih směrem k obci Sedlešovice.

HISTORIE KLÁŠTERA

Románský sloh

Loucká premonstrátská kanonie byla založena roku 1190 českým knížetem Konrádem II. Otou a jeho matkou Marií jako rodová fundace na strategickém místě u Brodu přes řeku Dyji nedaleko po proudu od Znojemského hradu. Počátek stavby kamenného kostela se klade do období kolem roku 1200. Kostel Panny Marie a sv. Václava je i přes rozsáhlou gotickou a barokní přestavbu ve hmotě stále románský. Jde o trojlodní baziliku ve vázaném systému s 8 klenebnými poli hlavní lodi, s emporami nad vedlejšími lodmi a dvojicí věží v západním průčelí, přičemž severní věž byla zřejmě dostavěna až během mnohem pozdější barokní přestavby.

Výrazným dispozičním rysem je absence transeptu a velmi dlouhý presbytář v šíři hlavní lodi ukončený půlkruhovou apsidou. Pod presbytářem a dvěma východními travé hlavní lodi kostela se nachází dvoulodní krypta. Konzervativní půdorys kostela i dlouhý, separovaný chór ukončený půlkruhovou apsidou jsou charakteristickými znaky premonstrátské architektury 2. poloviny 12. a počátku 13. století.

Po stranách závěru chóru stojí podélné budovy přístupné z chóru portálky. Krátce po polovině 13. století již premonstráti v Louce stavěli jižně od kostela klášterní budovy kolem křížové chodby. V přízemí východního křídla se nacházel kapitulní sál s kaplí svatě Kateřiny, vedle něj stálo poměrně úzké schodiště do patra, kde byl dormitář. Další místností v přízemí byla fratrie a vedle ní v jižním křídle kalefaktorium. Z jižního křídla vybíhal kolmo podélný refektář, pod nímž byla ve svažitém terénu kuchyně. V západním křídle, jež výrazně předstupovalo před hlavní kostelní fasádu, byla pravděpodobně zásobárna.

Gotika

Roku 1278 byl loucký klášter vypleněn. Přesto ale nejsou pro konec 13. a celé 14. století žádné zprávy, jež by se přímo týkaly stavební činnosti. Dne 12. listopadu 1425 dobyli loucký klášter husité, kteří pobořili klášterní budovy. Velká stavební obnova husity poničeného kláštera se odehrála za opata Přibyslava z Hodic.

S ním je spjata především výstavba kastelu před západním průčelím klášterního chrámu. V letech 1444 až 1447 tam postavil kameník mistr Mikuláš ze Sedlešovic mohutnou hranolovou věž, v jejímž prvním patře byla údajně kaple sv. Barbory. Roku 1480 byly budovány pod klášterem podzemní chodby.

Rekonstrukce kostela byla dokončena roku 1498 za opata Pavla. Roku 1523 klášter tvořil sevřený areál, jemuž na východě dominoval presbytář kostela s vysokou sedlovou střechou. Po bocích presbytáře stály věžovité přístavky v dnešní výši, ale ukončené pultovými střechami. Korunu zdiva presbytáře tvořil fortifikační ochoz s cimbuřím, který pokračoval za věžovým přístavkem i na severní podélné straně presbytáře.

Dosud románské trojlodí bylo mnohem nižší, a proto byl gotický presbytář na

západě ukončen zděným štítem, s velkou pravděpodobností cihelným, traktovaným pěti rozměrnými slepými hrotitými arkádami, odstupňovanými na výšku. V původní severní boční lodi byla představena třípodlažní věžovitá stavba (v celé výši boční lodě) s gotickým lomeným oknem v severní průčelní zdi. V románské době zde mohla stát portálová předsíň, v gotice ještě zvýšená.

Západní průčelí mělo jen jižní hranolovou věž. Měla i se zvonicevým patrem současnou výšku a ukončovala ji vysoká jehlancová střecha. Severní věž není na vedutách z konce 16. století nakreslena ani náznakem a nedá se proto předpokládat její středověký původ.

Renesance

Druhá polovina 16. století byla dobou úpadku kláštera. Nejspíše nebyla prováděna ani základní stavební údržba. V roce 1575 byla provedena rozsáhlá přestavba poškozených klášterních budov, včetně kostela. K tomuto úkolu byl opatem Šebestiánem Freytagem povolán kvalitní vlašský stavitel Giovanni Pietro Barca, jenž pocházel z Porlezza u Milána. Větší přestavbu podstoupil konventní chrám. Jihozápadní věž byla akcentována velkou renesanční bání, vysoký chór dostal novou sgrafitovou omítku s červeně armovanými nárožními.

Nově byla vyzdobena opatská kaple v patře jižního přístavku chóru a v kostele byly zřízeny čtyři nové kaple. Roku 1581 byl přestavěn gotický kastel u Dyje, z jehož starší fáze zůstala nezměněna pouze gotická hranolová východní věž. Při ní bylo postaveno nové patrové křídlo otevřené arkaturou do vnitřního nádvoří čtyřkřídlé dispozice. Protilehlé západní křídlo nad řekou Dyjí tvořilo pendant svou patrovou budovou s arkaturou otevřenou do vnitřního nádvoří a přestavěnou, zvýšenou hranolovou věží, jež teď byla vyšší než východní.

Severní křídlo navazovalo na tento štít z boku a bylo též patrové, stejně jako protilehlé jižní křídlo. Ve východním křídle znovupostaveného kastelu byla prelatura, kterou architekt spojil s emporou severní boční lodi krytou chodbou na arkádách. Přestaveny byly též gotické budovy u křížové chodby. Západní křídlo a možná i části ostatních křídel sloužilo jako alumnát.

V patře jižního, dnes již z větší části nestojícího křídla, byla zbudována nová knihovna. Buď v starém kapitulním sále nebo v přiléhající kapli byla nově zahlobena hrobka pro opaty a konventuály. Z devadesátých let 16. století pochází i mlýn v těsném sousedství kláštera.

Baroko

Po rozsáhlé renesanční obnově přišel brzy úpadek za třicetileté války. Vstup v levé části staré patrové konventní budovy u západního ambitu byl opatřen za opata Norberta Pleyera jednoduchým portálem s letopočtem 1666. Opat Pleyer mimo jiné také podstatně rozšířil klášterní knihovnu (byla umístěna v jižním křídle konventu nad

refektářem) a dal opravit budovu semináře. S radikální přestavbou kostela začal opat Gregor Klein roku 1685.

Byla stržena celá severní boční loď a vyzděna nově v širším půdorysu s emporou. V jižní boční lodi byla přestavěna, respektive nově postavena, empora s klenbami. Hlavní loď byla zaklenuta stávající valenou klenbou s lunetami mezi pasy. Před západní románskou fasádu byla přizděna cihelná plenta, jež se mění v samostatnou zeď v místech, kde románská fasáda již nestála, tedy před severní boční lodí s novou hranolovou věží jako pendantem k starší jižní věži a ve vyšších partiích fasády. V letech 1687 až 1693 byl kostel vydlážděn načervenalým salzburským mramorem.

Roku 1689 byla zahájena stavba nové dvoupatrové prelatury, postavené na místě zbořené renesanční arkádové chodby spojující emporu nad severní boční lodí s kástelem u Dyje. Totožný klenební systém jako v prelatuře je použit i ve sklepech a přízemí jižního křídla kastelu.

Novostavbu tohoto křídla kastelu je tedy nutno zařadit do této stavební etapy, jež se protáhla až do počátku 18. století. Roku 1745 vzniká projekt velkolepé barokní novostavby, jež počítala i se zásadní přestavbou kostela. 29. července 1784 byl klášter zrušen a konventní chrám přeměněn na farní. Roku 1820, při adaptaci západního křídla starého konventu na školu, bylo zbořeno východní a větší část jižního křídla starého konventu i s gotickým kapitulním sálem a přiléhající kaplí sv. Kateřiny. V letech 1850 až 1851 byla postavena nová farní budova na místě bývalého obydlí zahradníka.

20. století

V roce 1901 byla opravena fasáda kostela očištěním architektury a tónováním, zároveň byly obnoveny krovy na severní věži. V roce 1907 byla provedena v kostele výmalba a oprava zdiva v oratořích. V roce 1913 byla křtitelnice přenesena do sakristie, byl odstraněn dřevník. Krypta a chodba byly vyčištěny. V roce 1914 byla provedena oprava kostela. V průčelí byly nanесeny nové omítky s vytažením a pokrytím říms. byl očištěn mramorový portál z roku 1710 s vyzlacením nápisu, vyspravily se kamenné schody, byl obnoven ciferník na pravé věži a sluneční hodiny na levé. Očistil a odkryl se románský portál při vstupu na zvonici.

Románská apsida byla zbavena omítky. V roce 1928 bylo na příčném křídle začato s obnovou kvádrování tak, že na původní renesanční omítku byla nahozena v síle asi 1 cm nová a do té kvádry rýsovány, bez krytí se spodními. Poněvadž cihelné zdivo presbytáře bylo původně režné, bylo jen očištěno s opravou spárování. Na konci druhé světové války, ve dnech 19. a 20. dubna 1945 se stala loucká kasárna terčem leteckého náletu.

Při bombardování bylo nejvíce poškozeno jižní křídlo velké barokní budovy, jež dostalo přímý zásah leteckou tříštivou pumou v místech poblíž napojení na východní křídlo. Z budovy spadla krytina, byl poškozen krov a klenby v prostoru zásahu. Tlakový vlna poškodila barevné vitráže ve velkých oknech presbytáře kostela.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA NÁVRHU

Areál kláštera se skládá z více stavebně i provozně uzavřených celků, které v současnosti pojí jen společné využití z minulosti coby klášterní budovy. V rámci revitalizace areálu a obnovy jednotlivých stavebních celků se jeví jako jediné reálné řešení přistupovat k areálu právě jako k souboru jednotlivých stavebních celků a řešit novou funkční náplň, opravu a údržbu právě v rámci těchto celků, avšak tak, aby zůstal maximálně zachován celkový obraz areálu. Z tohoto důvodu je, myslím, neopodstatněné navrhovat unáhleně nové objemy dříve, než bude stabilizován a využit potenciál již stojících budov. S ohledem na minulou funkci objektů by bylo vhodné nalézt funkci či soubor funkcí, který by byl alespoň částečně v souladu s původním využitím, tedy funkci kulturní či vzdělávací, ideálně spojení obou.

DŮSTOJNICKÝ PAVILON

Objekt důstojnického pavilonu je velmi výhodně situován k silnici a vzhledem k poloze celého areálu mimo centrum města je velmi snadné a bezproblémové jej dopravně obsloužit. Původní funkcí této budovy (a všech jejích podob během řady přestaveb) byla funkce hospodářská, tedy ryze světská. Všechny důvody tedy směřují k využití objektu v podobném duchu, tedy v podobě komerčního využití. Nejvhodnější náplní objektu se jeví funkce hotelu spojená s doplňkovými službami, například wellness a podobně.

STARÁ ŠKOLA

Stará škola, stojící na místě původního západního křídla románského konventu, nabízí využití ve stejném duchu coby nízkokapacitní vzdělávací instituce, tedy škola, například škola uměleckého zaměření. K objektu přiléhá plocha původního rajského dvora s dochovaným fragmentem gotické křížové chodby na jižní straně kostela. V případě naplnění kapacity stávajícího objektu se nabízí jako vhodné řešení dostavba školy ve stopě zaniklých budov románského konventu i s původním systémem komunikace dostavba křížové chodby v novém pojetí, jež by sloužila jako hlavní komunikace v objektu a jednotlivé místnosti by byly umístěny kolem v dvoutraktovém systému.

NOVÝ KONVENT

Velkolepá barokní budova nového konventu byla vystavěna jen několik desetiletí před zrušením kláštera. Poté byla sídlem vojenské posádky a posledních několik desetiletí je zcela prázdná, využíván je jen zlomek celého objemu, a to dvě podzemní podlaží, které slouží z velké části jako sklady vinařství Znovín; do jejich správy patří také jediné dva zrekonstruované sály v celém objektu, nacházející se ve střední části východního křídla.

Znovín je využívá jako reprezentativní prostory. Vzhledem k obrovskému objemu a

monumentalitě celého objektu by vhodnou funkcí byla instituce národního, případně mezinárodního významu.

ETAPIZACE OBNOVY AREÁLU

Jak již bylo zmíněno výše, rozlehlost areálu prakticky znemožňuje jeho využití jako jeden celek. Proto je celý projekt rozdělen na několik etap, podle nichž by mohly probíhat případné dostavby.

Etapa 1

Stavebním celkem, který by měl být rekonstruován nejdříve, je bezesporu důstojnický pavilon. V rámci areálu je situován zcela na okraji u silnice, což umožňuje výborné dopravní napojení a v rámci všech budov v areálu je tato nejvhodnější pro komerční funkci. Využití objektu jako hotel vyššího standardu je zde obzvláště vhodné, protože ve Znojmě ubytovací zařízení této úrovně chybí a vzhledem k blízkosti hranic a k množství kulturních akcí, které město pořádá, by klientelu jistě našel.

Etapa 2

Nejtěžším problémem areálu je paradoxně jeho největší přednost - velikost. Zvláště v případě barokního konventu jde o monumentální stavbu, která vyžaduje významnou a ojedinělou funkci celostátního, možná dokonce mezinárodního významu.

Velikost budovy by pak byla přirozenou reprezentativní vlastností dané instituce, nikoli překážkou, s níž je potřeba se při hledání náplně vypořádat.

Stejně jako v minulosti, kdy kláštery byly centry vzdělanosti, i dnes se jako jedno z mála možných využití nabízí školství a vzdělávání, nejlépe uměleckého charakteru. Národní či mezinárodní restaurátorská škola by byla ideální náplní, prostorné interiéry a původní stavební členění by skvěle korespondovaly s požadavky školy na vzdušné ateliéry a prostorné dílny.

Etapa 3

Objekt školy by byl využíván k podobnému účelu jako nový konvent, jen v o poznání komornějším měřítku.

Z počátku by byl využit stávající objem budovy a teprve v případě naplnění a nedostačování jeho kapacity by byl rozšířen ve stopě původního románského konventu, čímž by se stavebně uzavřel dvůr barokního konventu a zároveň by vznikl rovněž uzavřený dvůr v ploše dnes již neexistujícího rajskeho dvora.

Vznikla by tak nová zahrada, kde by ale namísto víry povznášelo své návštěvníky umění.

Etapa 4

Zahradu je možno řešit zcela nezávisle na ostatních etapách, tedy jde svého druhu rovněž o samostatný celek.

Revitalizace zahrady nemusí být spojena s provozem v barokní budově, zahrada může sloužit jako prostor pro kulturní akce pořádané městem Znojmem či firmou Znovín, přístup na zahradu je možný po rampě na jižní straně, přímo z východního křídla nebo i branou na severní straně zahrady.